Limitele traducerii sînt date de esenţa procesului, determinat de caracteristicile şi acţiunea factorilor implicaţi: limba sursă, limba ţintă, traducătorul şi receptorul, precum şi de cerinţele şi caracteristicile fundamentale ale procesului interacţional. Toate aceste elemente prezintă carenţe, au anumite posibilităţi şi certe nevoi.

Limba sursă prezintă caracteristici formale proprii (de natură morfologică, dar mai cu seamă sintactică şi lexicală) care, la trecerea într-o altă limbă, numai aproximativ pot fi convertite în unităţi şi relaţii corespondente şi echivalente. În destul de multe cazuri, în urma traducerii, apar fie elemente şi relaţii impregnate cu caracteristicile limbii sursă, fie elemente şi relaţii care încearcă să se centreze pe conţinutul de redat, abătîndu-se, însă, sever de la ceea ce apare în limba sursă. Sub aspectul conţinutului, limba sursă prezintă modalităţi proprii de conceptualizare a conţinuturilor realităţii redate prin text, dar şi a relaţiilor gramaticale. În felul acesta, nu numai formele pot avea de suferit la nivel de echivalare, dar şi conţinuturile pot prezenta diferenţe.

La rîndul ei, limba ţintă, oricît de capabilă sau de incapabilă ar fi în sine în a urma procedurile, aspectul şi complexul de forme şi conţinuturi din limba sursă, impune constrîngeri formale şi de conţinut, date de propriile caracteristici şi uzuri. Datorită acestui complex de cauze, foarte sumar schiţat, actul de traducere prezintă două mari posibilităţi: traducerea orientată către limba sursă sau traducerea orientată către limba ţintă. Întrucît, în vederea studierii şi a extragerii de concluzii valide, este profitabil să trecem peste combinaţiile date de orientarea preponderentă şi în diferite grade spre fiecare din aceste două extreme (deşi, în realitate, este dificil de găsit o centrare exclusivă pe una dintre extreme), vom proceda în consecinţă, înţelegînd că de aici decurg unele caracteristici de bază ale actului de traducere.

În general, o centrare către limba sursă atrage după sine apariţia, în textul tradus, a unor elemente formale caracteristice limbii sursă, dar străine limbii ţintă pînă într-atît încît, la nivel de sens, se pot produce neînţelegere şi confuzii. Chiar în cazul în care, între limbile intrate astfel în contact, există decalaje în favoarea limbii sursă, cîştigul pe care limba ţintă îl poate obţine în acest fel nu este realmente profitabil decît pe termen foarte scurt sau în etapele superioare din evoluţia limbii ţintă. Dimpotrivă, centrarea pe limba ţintă conduce la trecerea în plan secund a caracteristicilor formale pe care limba sursă tinde să şi le impună, dar cu urmărirea atentă a conţinuturilor de redat, deziderat îndeplinit cu mijloacele pe care limba sursă le are în uz. Cîştigul care derivă de aici ar putea fi real dacă limba ţintă ar avea realmente mijloace formale optime de redare a respectivelor conţinuturi. Deşi, în epocile avansate ale evoluţiei limbilor, acestea deţin astfel de mijloace, tentaţia îmbogăţirii limbii ţintă cu elemente formale, ispititoare prin structura şi conţinutul lor lingvistic, este secondată de pericolul interpretării textului, ceea ce duce la mari reţineri faţă de această cale de traducere. În cele din urmă, jocul dintre corectitudine şi inteligibilitate, pe de o parte, şi fidelitate formală, de cealaltă parte, ţine de esenţa relaţiei dintre limbă şi gîndire. Replierea pe o poziţie intermediară semnifică, în fapt, că traducerea a atins echilibrul optim între redarea conţinuturilor, fără o trădare a formelor aducătoare de conţinuturi şi care procură limbii ţintă mijloace noi şi superioare de exprimare, toate acestea fără a leza spiritul limbii ţintă. În acelaşi timp, cantonarea în oricare dintre extreme decurge din temeri acute. Sacrificarea formei pentru conţinut, sau invers, semnifică o neputinţă în procesul de căutare a conţinutului. După cum structurarea într-un ansamblu a elementelor unui sistem generează, pe lîngă aparenţa respectivului ansamblu, o entitate animată de un spirit propriu, în acelaşi chip, o dată generat astfel acel spirit, el nu poate fi transferat, fără pierderi şi independent de elementele materiale care-l constituie, într-o altă structură care doar să-i servească drept mediu de existenţă[1].

Celălalt cuplu, constituit din traducător/revizor şi receptor (lector sau auditoriu), cunoaşte propriile constrîngeri, unele derivînd din cele precedente. Traducătorul şi revizorul sînt indivizi aparţinători de o anumită epocă, în care există o concepţie, mai mult sau mai puţin structurată, asupra felului în care, în general, trebuie tradus şi revizuit un text, unul sacru, în special. În plus, referindu-ne la perioada care interesează prezenta cercetare, căutările traducătorului şi revizorului erau limitate de posibilităţile şi nevoile sistemului limbii române, precum şi de configuraţia aspectului literar la a cărui edificare contribuiau prin chiar actul pe care îl făceau. Nu de puţine ori, elemente aparţinînd limbii vii exercită reale presiuni, solicitînd selectarea lor în aspectul literar în constituire. La toate acestea, dar, în special, pe fondul unei înclinaţii reale spre traducerea orientată către limba sursă, se adaugă tentaţiile de a transporta în limba română felurite structuri întîlnite în limba din care se traducea, structuri dotate cu capacitate ridicată de exprimare a conţinuturilor şi caracteristice unui aspect literar dezvoltat.

Traducătorul şi revizorul constituie rezultanta limitelor proprii şi exterioare, care se întîlnesc cu aspiraţia către o translare totală şi, uneori, cu conştiinţa acută a feluritelor neputinţe. Alături de limba şi cultura

[1] Sub acest aspect, traducerea literală s-ar putea compara cu transliteraţia, iar traducerea literară cu transcrierea fonetică interpretativă.

BDD-B2-03 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:57:23 UTC)

română, beneficiarul şi, într-o anumită măsură, pacientul cel mai viu este tot de natură umană. De multe ori pierdut din vedere, acesta îşi poate cu greu juca rolul de judecător al textului şi al progreselor înregistrate astfel de către aspectul literar. După cum o arată textele, adeseori, receptorul este avut în vedere doar în situaţiile în care procesul de traducere întîmpină mari dificultăţi, uneori nici atunci, el fiind sacrificat împreună cu limba română. Şi în aceste cazuri, însă, nu mereu se găsesc soluţii care ridică ceţurile de pe text. Uneori, nici chiar glosele care îi sînt destinate, unele dintre acestea strict persuasive, nu par a ţine realmente seamă de nevoile sale. Cu totul pasivi şi neimplicaţi în producerea textului, cititorul şi ascultătorul rămîn să orienteze, însă următoarea traducere. În cadrul întregului proces, traducerea unui text fiind doar un scurt moment, cititorul este cel care, în cele din urmă, prin nevoile sale decide că este necesară o altă traducere, moment în care, pe un alt nivel de acumulare, procesul se reia îmbogăţitor.

Pe de altă parte, există traduceri literale care prezintă importante preocupări în direcţia lămuririi textului pentru cititor. Tendinţa de adecvare la limba ţintă (prin alegerea dintr-o gamă de sinonime gramaticale şi lexicale) poate fi urmată în vederea redării conţinutului (prin sugestie, analogii etc.) fără trădarea formei. De altfel, ar fi eronat să se considere că traducerea literală era o cale de a duce la capăt o corvoadă. Traducerea literală este rezultatul unei concepţii prin care se încerca redarea fidelă a conţinutului pe calea prezervării formei. Acest tip de acţiune mai are în vedere faptul că diferenţele dintre aspectele formale ale limbilor nu sînt atît de consistente încît prin găsirea, în limba ţină, a echivalentelor termenilor utilizaţi în limba sursă să nu rezulte acelaşi conţinut. Abia treptat apar semne care atestă că traducătorii şi revizorii înţeleg pe deplin că nu este suficient să se producă echivalarea termenilor pentru a se găsi sau a ieşi la iveală conceptele.

Cu toate acestea, nu se poate neglija faptul că textul este o formă a realităţii dotată cu forţă activă. Aspectul formal este, într-adevăr, suport şi vehicol material al conţinutului. Acesta din urmă, însă, este, de obicei, structurat pe mai multe niveluri de profunzime şi semnificaţie, începînd cu cel denotativ, literal, care este cel mai strîns legat de latura aparentă a formei, şi încheind cu cel mistic şi magic, cel care se leagă de dimensiunea profundă a formei. În acest fel, forma nu joacă doar rolul unui simplu purtător material al unor conţinuturi, căci este o realitate care prin simpla existenţă poate interveni în ordinea universală.

Ca act de sincronizare şi de transfer al spiritului uman, aşa cum s-a dezvoltat el în şi prin sînul şi limba unei comunităţi, orice tip de traducere ridică dificultăţi generate, în primul rînd, de aceea că, deşi spiritul uman, ca realitate supramaterială abstractă, animă orice comunitate (aşadar poate fi considerat ca prezent în orice comunitate şi individ uman), judecat la unul dintre nivelele concrete ale existenţei sale, în formele limbilor naturale, ale mentalităţilor comunităţilor, la nivelul indivizilor şi comunităţilor prezintă elemente individualizante şi ireductibile.

Problema aceasta s-a pus cu mare acuitate, forţă şi stringenţă pentru toate traducerile *Bibliei*, ca pentru multe alte scrieri fundamentale, precum operele lui Homer, spre exemplu[2]. Privind la munca rabinilor, la aceea a celebrelor Şcoli din Alexandria şi Antiohia şi apoi la încercările traducătorilor moderni, se poate degaja un întreg proces de căutare a echilibrelor care să asigure reproducerea în condiţii optime şi superioare a textului sacru.

Însăşi distincţia în cele trei sensuri, literal, sau istoric, moral şi cel mistic, spiritual sau tipic, văzute sub toate aspectele şi subdiviziunile acestora (toate pot cunoaşte ipostaza proprie şi pe cea metaforică, apoi, sensul moral poate fi alegoric, tropologic sau anagogic) - subdiviziuni care pot apărea mai mult sau mai puţin stufoase, în funcţie de diferitele Şcoli -, are scopul de a echilibra relaţia dintre textul de tradus şi rezultatul traducerii, de a contracara propriile excese precum şi pe ale precursorilor. Depăşind etapa intuitivă şi încercînd să găsească instrumente de rang ştiinţific, toţi aceşti învăţaţi caută căi de echilibrare şi control a relaţiei dintre limbă şi gîndire, aşa cum apare ea la nivelul textului şi apoi la nivelul traducerii; rezultatul la care, cu toţii, vor să ajungă capătă, însă, un nume pe cît de atrăgător pe atît de vag: „integritatea morală a textului sacru".

[2] Vezi Felix Buffiere, *Miturile lui Homer şi gîndirea greacă*, (trad. Gh. Ceauşescu), Bucureşti, 1987.

BDD-B2-03 © 2005 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.31 (2026-11-20 19:57:23 UTC)